

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

משיחת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ש"פ כי תבוא, ח"י אלול, ה'תשכ"ו

בלתי מוגה

יו"ל לש"פ כי תבוא, ה'תשס"ו

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ושש לבריאה

מאה וארבע שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

לזכות

חנה בת שרה רבקה

בקשר עם יום הולדתה

לשנת הצלחה

ולאריכות ימים ושנים טובות ובריאות

ב"ה.

בשורה טובה למבקשי ה'

ב"ה ות"ל זכינו שבימים אלו הגיע מבית הכורך הספר

תורת מנחם – התוועדויות כרך ל

כולל המאמרים והשיחות מש"פ בשלח, י"א שבט

עד ש"פ בהר-בחוקות, מבה"ח סיון ה'תשכ"א

ניתן להשיג בחנויות הספרים קה"ת:

באה"ק: 018-9606-03 בארה"ב: 718-778-0226

בן ניתן להשיג את הכרכים א – כט

ובן את סדרת ההתוועדויות

תשמ"ב – תשנ"ב (43 כרכים)

©

Published and Copyright 2006 by

VAAD HANOCHOS BLAHAK

788 Eastern Parkway Suite #408

Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610 • Fax. (718) 778-5776

E-mail: info@lahak.org

Internet: <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a trademark of Merkos L'inyonei Chinuch, Inc.

5766 • 2006

Printed in the United States of America

נדפס בדפוס

The PrintHouse

538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237

(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס

על ידי חיים שאול בן חנה

בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"

Tel. (718) 604-2610 Fax. (718) 778-5776

סדר ועימוד בתכנת „תג". הפצה בארצות-הברית: (718) 735-4585

חולין, והיינו, שלאחרי שמתפלל ולומד, "מבית הכנסת לבית המדרש"⁴⁰, אזי "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"⁴¹, שיוצא לעסוק בעניני העולם, כדי לבררם כו', וע"ד מ"ש⁴² "עזוב תעזוב עמו", ועד שפועל שגם עניני החולין יהיו על טהרת הקודש⁴³; אבל לא באופן שמלכתחילה אין לו עניני חולין כלל.

[וע"ד המאמר הידוע של ר' שמשון מאַסטרֶאָפּאָלי⁴⁴: "טובה הפרישות עם הבריות וההתבודדות בתוך בני אדם", והיינו, שצריך להיות דוקא עם הבריות, בתוך בני אדם, ובמצב זה גופא — באופן של פרישות כו'.]

וכדאיתא בגמרא⁴⁵ בנוגע לדברי ר' ישמעאל בפירוש מ"ש⁴⁵ "ואספת דגנך", "לפי שנאמר"⁴⁶ לא ימוש ספר התורה הזה מפך, יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך, הנהג בהן מנהג דרך ארץ", ולעומת זאת, דברי רשב"י "אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וכו' תורה מה תהא עלי", אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים" — "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרשב"י ולא עלתה בידן".

אמנם, כל זה הוא בנוגע לתרומה וחלה, שאין לו לעשות כל עניניו תרומה וחלה; אבל בנוגע לביכורים — שבאים משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל — "עושה אדם כל שדהו ביכורים".

ועד"ז בעבודת האדם: כאשר מדובר אודות עניניו המשובחים והמובחרים ביותר, הנה אם רוצה לעשות את כולם ביכורים, ליתן את כולם לה' — יכול שפיר לעשות זאת ("זָאָל עַר דָּאָס טָאָן גַעזונט־עֶרֶה־הֵיִיט"...). (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א⁴⁷): "ובת קול מברכתו הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה"⁴⁸.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ כי תבוא, הננו מוציאים לאור — בפעם הראשונה — חלק משיחת ש"פ כי תבוא, ח"י אלול ה'תשכ"ו (לפני ארבעים שנה*) — ביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו על הפסוק "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", הנחה בלתי מוגה**, שניתוספו בה איזה ענינים מרשימת כ"ק אדמו"ר זי"ע בכתי"ק, במענה על שאלות ה"חוזרים" שיחיו.

*

בהזדמנות זו חוזרים אנו ופונים בבקשה נפשית אל כל אלה שרשמו בשעתם או שנתגלגל והגיע לידם איזה רשימה פרטית, תוכן או קיצור וכיו"ב, ממאמר או שיחה שלא יצאו לאור — שיואילו נא לשלוח אלינו, כדי שנוכל לערוך את הדברים ולהוציאם לאור עולם, לשמחת לבב אנ"ש והתמימים בכל קצוי תבל.

*

ויה"ר שנוזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

י"א י"ג אלול, ה'תשס"ו

מאה וארבע שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

ברוקלין, נ.י.

(* ולהעיר מפרש"י בסוף פרשתנו: "אין אדם עומד על סוף דעת רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה" (נתבאר בשיחת ש"פ תבוא תשכ"ה ותשכ"ז — לקו"ש ח"ד ע' 100 ואילך). (** ע"פ רשימה שנרשמה בעת ה"חזרה" ע"י הרה"ת ר' חיים שמואל דוד שי' פישער, וזכות הרבים תלוי בו.

44) ראה שיחת כ' אלול תש"ג (סה"ש תש"ג ריש ע' 191). וש"נ.

45) עקב יא, יד.

46) יהושע א, ח.

47) חסר קצת בנוסח הברכה (המו"ל).

48) פרש"י פרשתנו שם, טז.

40) ברכות בסופה.

41) שם לה, ב.

42) משפטים כג, ה. וראה כתר שם טוב

(הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק

ב"היום יום" כח שבט).

43) חגיגה יט, ב. וש"נ.

ובנדוד: כאשר "רואה תאנה שבכרה .. ואומר הרי זו ביכורים", ומשאירה באילן, ורק לאחר משך זמן (כשיבכירו שאר מיני פירות) יחזור ויקחנה כדי להביאה לירושלים — עלול הוא להביא לידי תקלה, שהרי יתכן שבינתיים יכנס מישהו לשדה ויקח תאנה זו, כיון שלא ידע שהופרשה לביכורים!?

ולכן אומר רש"י: "כורך עלי" גמי לסימן", שזהו דבר המוכרח כדי שלא לבוא לידי תקלה.

ולא עוד אלא שרש"י מדייק ומקדים "כורך עלי" גמי לסימן" לפני ש"אומר הרי זו ביכורים" — כדי שלא תהי' אפשרות לענין של תקלה אפילו לרגע אחד.

יב. ויש להוסיף בפירוש רש"י הנ"ל — בנוגע להלכה:

נתבאר לעיל (ס"ד) בדברי רש"י "מראשית ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא שבעת המינין בלבד", שהלימוד מתיבת "מראשית" הוא שרק מקצת מיני פירות חייבים בביכורים, ולא שהחייב דביכורים הוא להביא רק מקצת מהפירות. ועפ"ז נמצא, שיכול אדם להביא את כל הפירות בתור ביכורים¹⁹.

וכן הוא ע"פ הלכה — כדאיתא במשנה³⁴ "עושה אדם כל שדהו ביכורים", וכדאיתא בירושלמי³⁵ דילפינן ממ"ש³⁶ "וראשית כל ביכורי כל", דלא כבתרומה ש"אין אדם עושה כל שדהו תרומה³⁷", וכן בחלה, שאין אדם עושה כל עיסתו חלה³⁸ (כנ"ל (ס"ד) מפירוש רש"י עה"פ "מראשית עריסותיכם", "מקצתה ולא כולה"), כמדובר פעם בארוכה³⁹ פרטי הענינים בזה.

יג. וההוראה מזה בעבודת ה':

כאשר יהודי רוצה לעשות כל שדהו תרומה או חלה, מבלי להשאיר לעצמו חולין, והיינו, שיהי' מופרש לגמרי מעניני העולם, ויעסוק אך ורק בעניני קדושה בלבד — אזי אומרים לו: לא זו הדרך אשר חפץ בה ה'! בשבתות ובימים טובים צריך יהודי לעסוק בעניני קדושה בלבד, אבל בימות החול — רצונו של הקב"ה שיהיו ליהודי גם קצת עניני

בס"ד. משיחת ש"פ כי תבוא, ח"י אלול, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. בנוגע למצות ביכורים שבהתחלת פרשתנו — הנה לאחרי ההקדמה ד"והי' כי תבוא גו' וירשתה וישבת בה"¹, ובפירוש רש"י: "מגיד שלא נתחייבו בביכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה" (וכפי שנתבאר בארוכה בשנה שעברה²) — נאמר בכתוב³: "ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו'".

ומפרש רש"י: "מראשית — ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא שבעת המינין בלבד. נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן: ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעה מינין".

ולכאורה הפירוש הוא שיש כאן ב' לימודים: (א) הלימוד ממ"ש "מראשית" — "מראשית ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא שבעת המינין בלבד". (ב) הלימוד מגזירה שוה דארץ ארץ — "נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעה מינין".

ואינו מובן: מהו הצורך בב' לימודים — שלכן מביא רש"י את שניהם בהמשך אחד, ולא כב' פירושים, שהרי אינו כותב "דבר אחר", וכי"ב? וכפי שהקשו מפרשי רש"י⁴: "למה לי קרא דמראשית ולא כל ראשית, תיפוק לי' מג"ש דארץ ארץ שאין כל הפירות חייבים בביכורים אלא ז' המינים בלבד"?

ויש להוסיף ולהקשות יתירה מזה:

ענין הביכורים נזכר בתורה לפני פרשתנו — בב' מקומות: בפרשת משפטים⁶ ובפרשת תשא⁷, וגם שם פירש רש"י שהביכורים באים "משבעת

(1) כו, א.

(2) שיחת ש"פ כי תבוא תשכ"ה (נרפסה לאח"ז בלקו"ש ח"ט ע' 152 ואילך (בשילוב שיחת כי תבוא תשכ"ז)).

(3) שם, ב.

(4) עקב ח, ח.

(5) רא"ם. גו"א. שפ"ח. ועוד.

(6) כג, יט.

(7) לד, כו.

(34) ביכורים פ"ב מ"ד.

(35) שם ה"ג (הובא בתוי"ט שם, ובפי'

הר"ש ריש פאה).

(36) יחזקאל מד, ל.

(37) ירושלמי ריש פאה.

(38) חלה ספ"א.

(39) לעת"עתה לא מצאנו (המו"ל).

בפסוק שלאח"ז¹¹ מפרש רש"י מ"ש "הגדתי היום", "פעם אחת בשנה, ולא שתי פעמים".

ואם נאמר שתיכף ומיד כשרואה תאנה שבכרה צריך לקחתה ולהביאה לירושלים — עוד לפני שנתבשלו הפירות משאר ז' המינין (שהרי אין כל מיני הפירות מבשילים באותו זמן) — הנה לאחרי שכבר הביא ביכורים ממין א' ואמר "הגדתי גו'" (מקרא ביכורים), הרי כשיחזור ויביא ביכורים משאר ז' המינים שנתבשלו לאח"ז, לא יוכל לקיים ההגדה, להיותה "פעם אחת בשנה, ולא שתי פעמים".*

ועפ"ז, הרי תמיד לא תהי' ההגדה כי אם על מין אחד (הראשון) — שזהו היפך הסברא הפשוטה!

ולאידך גיסא, לדחות קיום מצות ביכורים עד שיראה שביכרו פירות מכל שבעת המינים — הרי זה "כפוי טובה" הכי גדול, שטובת ששה מינים אינה תופסת מקום אצלו כלל, עד שיקבל גם מין שביעי!

ועכצ"ל, שכאשר "אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה", חייב הוא לעשות פעולה מסויימת בקיום מצות ביכורים, ולכן מוכרח רש"י להוסיף: "ואומר הרי זו ביכורים".*

יא. אך עדיין יש מקום לשאלה:

הבן חמש למקרא יודע שאסור להביא לידי תקלה, כמ"ש³² "ולפני עור לא תתן מכשול", וכפי שפירש רש"י על הפסוק³³ "ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרוגו", "אם אדם חטא, בהמה מה חטאה, אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל, ק"ו לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה".

(* שהרי הדין ד"פעם אחת כו'" הוא לענין קריאה, ולא לענין הבאה, כמ"ש הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ד ה"א) "הביא ביכוריו מאחד מן המינים וקרא, וחזר והביא ביכורים ממין אחר, אינו קורא עליהם, שנאמר הגדתי היום, פעם אחת בשנה הוא מגיד ולא שתיים". ואין לומר שע"ד הפשט אין לחלק בין הבאה להגדה (וגם אינו יכול לחזור ולהביא ממין אחר) — שהרי זהו היפך סברת פרש"י עה"ת, שהעתיק גם תיבת "הגדתי" (אף דלכאורה הו"ל רק "היום"). ופשוט.

(** ולא כתב "ומקדישה" (כבפ' משפטים) — כי רק כאן (שנאמר "הגדתי היום", "פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים") צריך לשלול הלקיחה וכו' (כדי שתהי' ההגדה על כל שבעת המינים), ולכן מפרט שצ"ל רק דיבור ("ואומר") ולא מעשה.

המינין", אבל — ללא ב' לימודים הנ"ל: לא הלימוד ד"מראשית ולא כל ראשית", שהרי שם נאמר "ראשית ביכורי אדמתך תביא גו'", ולא נאמר "מראשית"; ולא הגז"ש דארץ ארץ, שהרי שם לא נאמר ארץ.

וא"כ, ממה-נפשך: אם יש לרש"י הכרח שהביכורים באים משבעת המינין גם ללא הלימוד ד"מראשית" והגז"ש דארץ ארץ (כפי שפירש בפ' משפטים ותשא) — מדוע בפרשתנו זקוק רש"י ללימודים הנ"ל, ולא עוד אלא שאינו מסתפק בלימוד א' ומביא ב' לימודים?!

ב. וממשיך רש"י: "זית שמן — זית אגורי ששמנו אגור בתוכו. ודבש — הוא דבש תמרים".

וצריך להבין:

"זית שמן ודבש" — לא נזכרו כאן, אלא בפסוק "ארץ חטה ושעורה וגו'" שמביא רש"י מפרשת עקב (בשביל הגז"ש דארץ ארץ). ואם יש צורך לפרשם — הרי הפירוש צריך להיות במקום שבו נזכרו בכתוב (בפרשת עקב), ומדוע מפרשם רש"י בפרשתנו?⁸

ולהעיר, שגם אם ההכרח והראי' של רש"י בנוגע לפירוש הכתוב "ארץ גו' זית שמן ודבש" שבפרשת עקב הוא (לא על אתר, אלא) מפרשתנו דוקא — הרי גם בכגון-דא דרכו של רש"י לפרש את הכתוב במקומו, ולהביא הראי' וההוכחה ממש"נ לאח"ז, ולא להמתין מלפרש את הכתוב במקומו, ולפרשו רק במקום שממנו יש ראי' והוכחה לפירושו. וביותר יוקשה — שפירושו כאן אינו מתאים לפירושו בפרשת עקב: בנוגע לדבש — הנה בפ' עקב אינו מפרש מאומה; אבל בנוגע ל"זית שמן"⁹ — הנה בפרשת עקב מפרש רש"י "זיתים העושים שמן", ואילו בפרשתנו מפרש "זית אגורי כו"?

[ופשיטא שאין לומר שבפרשתנו חוזר בו רש"י מפירושו בפרשת עקב, דא"כ, לא הי' משאיר את הפירוש שבפ' עקב. וכידוע שרש"י הגי' ושינה כו"כ ענינים בפירושו (ולכן מצינו כמה מהדורות בכתבי רש"י), בהשתדלו שפירושו יהי' מתוקן ושלם, ועד שבשביל זה התענה תרי"ג תעניות כו"י].¹⁰

ועכצ"ל, שרש"י בפרשתנו אינו בא לפרש את הפסוק "ארץ גו' זית שמן ודבש" שבפרשת עקב (שהרי זה היפך דרכו לפרש כל פסוק על

(10) ראה שם הגדולים להחיד"א בערכו.

(8) ראה גם רא"ם כאן.
(9) ראה גם שפ"ח ונח"י כאן.

אתר, גם כאשר ההכרח לפירושו הוא ממק"א, כנ"ל); פירוש הפסוק הוא כפי שמפרש במקומו (בפרשת עקב), ואילו בפרשתנו נחית רש"י לחיוב דהבאת הביכורים מ"זית שמן", שהוא ב"זית אגורי כו" דוקא, כדלקמן.

ג. ואח"כ מוסיף בפירוש תיבת "מראשית" – "אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, כורך עלי' גמי לסימן ואומר הרי זו ביכורים." וצריך להבין:

(א) כיון שדרשינן כבר תיבת "מראשית", "מראשית ולא כל ראשית" – איך אפשר ללמוד מתיבה זו ענין נוסף?

(ב) היכן מרומז בכתוב מ"ש רש"י "כורך עלי' גמי לסימן כו"?

(ג) מ"ש רש"י "ואומר הרי זו ביכורים" – אינו מתאים לכאורה להמפורש בקרא "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", היינו, שצריך ליקח את הפרי, ולא רק לומר הרי זו ביכורים?

וכמדובר כמ"פ שכל פרטי הענינים שבפירוש רש"י צריכים להיות באופן המובן ומוכרח בפשוטו של מקרא, כדלקמן.

ד. והביאור בזה:

רש"י בפירושו בא לתרץ שאלה שמתעוררת בפסוק "ולקחת מראשית כל פרי האדמה":

בענין הביכורים שנזכר בפרשיות שלפנ"ז, נאמר: "ראשית ביכורי אדמתך גו". וכן גם בהמשך פרשתנו בנוגע למקרא ביכורים: "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה"; ואילו כאן נאמר "ולקחת מראשית כל פרי האדמה" – לא "ראשית", אלא "מראשית"?

ועל זה מפרש רש"י, שהכתוב "ולקחת מראשית כל פרי האדמה" בא ללמדנו שהחיוב דביכורים הוא "מראשית, ולא כל ראשית".

אמנם, מיעוט זה אפשר לפרשו בב' אופנים:

(א) הכתוב קאי על כל פרי האדמה, היינו, כל מיני הפירות הגדלים מן האדמה, ובא ללמד שהחיוב דביכורים הוא לא מכל מיני הפירות, אלא רק מקצת מיני פירות חייבים בביכורים, וכל שאר מיני הפירות פטורים.

(ב) הכתוב קאי על כל מין מפרי האדמה בפני עצמו, ובא ללמד שהחיוב דביכורים הוא להביא רק מקצת הפירות, ולא כולם¹² (וע"ד

ומה שהוצרך רש"י לבאר בפרשיות שלפנ"ז הוא – מ"ש "ראשית ביכורי אדמתך", דלכאורה הול"ל "ביכורין", כמו "ביכורי מעשיך"³⁰, ולמה נאמר "ביכורי אדמתך" [ואם כדי ללמדנו שהחיוב דביכורים הוא רק מפרי האדמה, ולא ממין הבהמה, הול"ל "ביכורי האדמה"³¹], ועל זה מפרש רש"י שהדיוק ד"ביכורי אדמתך" הוא לפי ש"אין ביכורים אלא משבעת המינים. . האמורים בשבח ארצך".

ט. ומוסיף רש"י (בד"ה הב') לבאר תיבת "מראשית" – דלכאורה עדיין אינו מובן²²:

הפירוש ד"מראשית ולא כל ראשית", מבאר רק היתור דאות מ"ם ("מראשית"), אבל עדיין אינו מובן מדוע נכתבה תיבת "ראשית" בכללותה: הרי היתור דאות מ"ם הי' יכול להיות גם בתיבת "כל (פרי האדמה)" – "מכל פרי האדמה", ללמדנו שלא "כל פרי האדמה" חייב בביכורים, אלא החיוב דביכורים הוא "מכל פרי האדמה", משבעת המינים דוקא?

[ואין לומר שהפירוש ד"ראשית" הוא מלשון חשיבות (ע"ד שפירש רש"י בריש פרשת בראשית), שצ"ל פירות חשובים – שהרי מהיתור דמ"ם ("מכל פרי האדמה") יודעים כבר שאין מביאים ביכורים אלא משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, שהם פירות משובחים וחשובים].

ולכן מוסיף רש"י לפרש תיבת "מראשית" (תיבת "ראשית" עצמה, מלבד היתור דאות מ"ם) – ראשית בזמן: "אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה כו", היינו, שהחיוב דביכורים הוא בנוגע לפירות שצמחו ראשונה.

י. אמנם, אי אפשר לומר שכאשר "רואה תאנה שבכרה", הנה תיכף ומיד צריך לקחתה ולהביאה "אל המקום אשר יבחר ה'" – כי:

כיו"ב ב"לא תבשל" – התירוץ דקמ"ל הוספת עוד מין א': (דבש) תמרים (וטעם העדיפות לפרש שקמ"ל הוספת מין תמרים, ולא זית שמן (זית אגורי) – כיון שנמצא בפירוש במק"א: "כל דבש – כל מתיקת פרי קרוי דבש" (ויקרא ב, יא ובפרש"י שם)).

30) משפטים שם, טז. שיהיו כל הגידולים מאדמתך" (ירושלמי ריש 31) חסר מה שהובהר בנוגע ללימוד "עד (ביכורים). – המו"ל.

11) פסוק יו"ד. 12) ראה גם פי' האוה"ח כאן.

מביאין ביכורים . . לא מזיתי שמן שאינו מן המובחר" (כשם ש"אין מביאין . . לא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים"), וכמובא במפרשים²⁵ מ"ש בירושלמי²⁶: "זית שמן זה אגורי . . שהוא אוגר שמנו לתוכו וכו'".²²

ז. וכמו"כ צריך רש"י להבהיר בנוגע ל"דבש":

בשבעת המינין שנימנו בפרשת עקב בנוגע לשבחה של ארץ ישראל — העיקר הוא שארץ ישראל נשתבחה בדבש²⁷, אבל אין צורך לפרט אם הכוונה ל"דבש תמרים" דוקא, או גם לדבש דבורים.

ואדרבה: כיון שגבי שבחה של ארץ ישראל נאמר כמ"פ²⁸ (וגם בהמשך פרשתנו¹⁶) שהיא "ארץ זבת חלב ודבש", הרי כשם שחלב הוא דבר הנוזל, מסתבר לומר, שגם דבש הוא דבר הנוזל — דבש דבורים.

אבל בפרשתנו שמדובר אודות החיוב דביכורים "מראשית כל פרי האדמה" — עכצ"ל ש"דבש" שנכלל בחיוב דביכורים משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל "הוא דבש תמרים" (משא"כ דבש דבורים שאינו פרי האדמה).

ח. וכל זה מבאר רש"י בענין הביכורים שבפרשתנו דוקא, ולא בענין הביכורים שבפרשיות שלפנ"ז:

המקום העיקרי שבו נתבארו כל פרטי דיני מצות ביכורים הוא בפרשתנו, ואילו בפרשיות שלפנ"ז רק נזכר ענין הביכורים בכללות: "ראשית ביכורי אדמתך תביא גו'", ולכן, בפרשיות שלפנ"ז לא צריך רש"י לבאר את כל פרטי הענינים דמצות ביכורים שמבאר כאן²⁹ (כשם שלא ביאר מ"ש בהתחלת פרשתנו "שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה"), כיון שסומך על כך שהבן חמש למקרא ילמד זאת במקום העיקרי — בפרשתנו*.

(* ומ"ש רש"י בפ' תשא "ודבש הוא דבש תמרים" — י"ל לפום ריהטא (כי בכלל זמנו בפ' תשא) שבאת"ל דע"פ פשט צ"ע הכפל ד"ראשית ביכורי אדמתך" בפ' תשא לאחר שנת' כבר לפנ"ז בפ' משפטים דינא דביכורים (ע"ד דתומו"י פרש"י

(25) פי' הר"ש. וראה גם פי' הרע"ב. (נתבאר בשיחת ש"פ האזינו תשל"ח).
 (26) שם ה"ג.
 (27) ולהעיר גם ממ"ש בפ' האזינו (לב), (יג) "ויניקהו דבש מסלע", ובפרש"י: "מעשה באחד שאמר לבנו בסיכני הבא לי קציעות מן החבית הלך ומצא הדבש צף על פי כו'"
 (28) שמות ג, ח. יז. בא יג, ה. ועוד.
 (29) ומ"ש רש"י בפ' משפטים "כיצד אדם נכנס לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה וכו'" — נתבאר בשיחת ש"פ משפטים תשל"ב (המו"ל).

שפירש רש"י על הפסוק¹³ "מראשית עריסותיכם", "מראשית, מקצתה ולא כולה".

ורש"י בוחר לפרש כאופן הא' — "שאינן כל הפירות חייבין בביכורים, אלא שבעת המינין בלבד".

ה. והכרחו של רש"י לפרש כן — לפי ש"נאמר כאן ארץ כו'": ובהקדמה — שאינן לומר שכוונת רש"י היא להגזיש דארץ ארץ, דא"כ, ה"י לו לכתוב בפירוש הלשון "גזירה שוה", כפי שמצינו בכ"מ בפירוש רש"י¹⁴.

כוונת רש"י היא — ש"נאמר כאן ארץ" יתירה:

כיון שכבר נאמר "והי' כל תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך גו'" — הרי לכאורה מספיק לומר "ולקחת מראשית כל פרי האדמה ושמת בטנא וגו'", ואעפ"כ חוזר הכתוב ומדגיש "אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נותן לך".

ועד"ז בהמשך הפרשה: "ובאת אל הכהן גו' ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו"¹⁵; "ויתן לנו את הארץ הזאת גו'"¹⁶.

והטעם ש"נאמר כאן ארץ" (אף שלכאורה מיותר הדבר) — מובן מזה ש"להלן נאמר ארץ חטה ושעורה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, אף כאן שבח ארץ ישראל שהן שבעה מינין":

הדגשת הענין ד"ארץ" בענין הביכורים הוא כדי להדגיש "שבח ארץ ישראל", וכמובן ממ"ש רש"י בפסוק הבא¹⁷: "ואמרת אליו — שאינך כפוי טובה", והיינו, שבמצות ביכורים מודגש הענין דהכרת תודה להקב"ה על נתינת הארץ שמגדלת פירות טובים כו'¹⁸.

(13) שלח טו, כא.
 (14) ראה לדוגמא: פ' ראה יג, טו. טו, יד.
 (15) פסוק ג'.
 (16) פסוק ט'.
 (17) וכיון שפסוק זה הוא בסמיכות-מקום, לא צריך רש"י לפרשו כאן, כיון שסומך על הבן חמש למקרא שעוד בלמדו פסוק זה יבחין כבר בפירושו בפסוק הבא, וממנו יבין גם בנוגע לפירוש פסוק זה.
 (18) במהלך השיחה נזכר* גם מ"ש (פסוק יא) "ושמחת גו' אתה והלוי והגר גו'", ומפרש רש"י, "אף הלוי חייב בביכורים אם נטעו בתוך עריהם":
 כיון שהחיוב דביכורים הוא "מראשית כל * בהבא לקטן חסרים כמה פרטים. ואינו ברור הקישור וההמשך לכללות הענין (המו"ל).

וזהו הכרחו של רש"י לפרש הלימוד ד"מראשית, ולא כל ראשית, "שאינן כל הפירות חייבין בביכורים, אלא שבעת המינין בלבד" — דכיון שענין הביכורים הוא להודות להקב"ה על שבח ארץ ישראל, הרי מובן, שהפירות שמהם מביאים הביכורים צריכים להיות משובחים ביותר, כך, שבהם נראה וניכר שבחה של ארץ ישראל, שבה גדלים פירות משובחים כאלו, שאין דוגמתם בכל שאר הארצות.¹⁹

ו. וכיון שהביכורים קשורים עם שבח ארץ ישראל — צריך רש"י להבהיר בנוגע ל"זית שמן":

בשלמא בנוגע לחטה ושעורה — מצינו שבארץ ישראל היו "חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים"²⁰. ועד"ז בנוגע לגפן ותאנה ורמון — כפי שמצינו גבי המרגלים שנטלו עמהם מפרי הארץ "אשכול ענבים ומן הרמונים ומן התאנים", "שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה ואחד רמון", "פרי" משונה²¹ — שבוה ניכר שבחה של ארץ ישראל שפירותי גדולים ביותר, שלא מצינו דוגמתם בשאר הארצות;

אבל בנוגע ל"זית שמן" — אם הפירוש הוא כפי שפירש רש"י בפ' עקב: "זיתים העושים שמן" (היינו שבארץ ישראל כל הזיתים עושים שמן, משא"כ בשאר הארצות יש גם זיתים שאין עושים שמן)²² — אינו מובן: כיצד מתבטא שבחה של א"י בהבאת ביכורים מזיתים העושים שמן, הרי גם בשאר הארצות יש זיתים העושים שמן?

בשלמא בפרשת עקב ניחא — דכיון ששם מדובר אודות שבחה

ובפרש"י, ומשדות וכרמים אלו נתחייבו הלויים להביא ביכורים. ומדייק רש"י "אם נטעו בתוך עריהם" — אף שהנטיעה היא בשדה וכרם, ולא בתוך העיר — דכיון שאין ללויים חלק בארץ, והשדות וכרמים שהיו להם במגרשי הערים אינם אלא מצד הערים, נמצא, שאין להם מציאות מצד עצמם, וכל מציאותם היא מגרשי הערים, דהיינו, חלק מהערים, ולכן הרי זה נחשב כמו ש"נטעו בתוך עריהם". (19) ראה גם גו"א כאן.

(20) תענית כג, רע"א. וראה האזינו לב, יד ובפרש"י.

(21) שלח יג, כג ובפרש"י.

(22) ראה שפ"ח כאן.

פרי האדמה .. מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך, אינו מובן: הרי שבט לוי אין להם חלק בארץ, כמ"ש "ונחלה לא יהי' לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו" (פ' שופטים יח, ב), "בארצם לא תנחל וחלק לא יהי' לך בתוכם אני חלקך ונחלתך" (קרח יח, כ), וא"כ, מדוע חייב הלוי בביכורים?

ומתוך רש"י שחייב הלוי בביכורים הוא "אם נטעו בתוך עריהם" — שהרי אע"פ שאין להם חלק בארץ, נצטוו ישראל ליתן להם "ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם" (מסעי לה, ב), "מקור העיר וחוצה אלף אמה סביב .. אלפים באמה", "אלפים הוא נתן להם סביב, ומהם אלף הפנימיים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים" (שם, ד"ה

של ארץ ישראל, שהיא "ארץ טובה ארץ נחלי מים .. ארץ אשר אבני ברזל ומהררי תחצוב נחושת"²³, ובשביל זה מספיק גם השבח ד"ארץ זית שמן", "זיתים העושים שמן" (שכל הזיתים עושים שמן);

אבל כאשר מדובר אודות שבח ארץ ישראל שצריך להיות ניכר ב"פרי האדמה" (שזהו תוכן ענין הבאת ביכורים) — לא די בהבאת זיתים העושים שמן, שהרי גם בשאר הארצות יש זיתים העושים שמן (אף שיש בהם גם זיתים שאין עושים שמן), אלא יש צורך בזיתים משובחים דוקא, שבהם ניכר שבחה של ארץ ישראל שיש בה זיתים משובחים כאלו.

[ובהקדם — הכרחו של רש"י שחייב הבאת ביכורים הוא גם

מזיתים:

דלכאורה: כיון שהכתוב "מראשית" ("ולא כל ראשית") מלמדנו שרק מקצת מיני פירות חייבים בביכורים — הרי יתכן לומר שזיתים הם כמו שאר הפירות שלא נתחייבו בביכורים, ומנא לי' לרש"י שגם זיתים חייבים בביכורים?

וההסברה בזה — שכיון שכל ענין הבאת הביכורים הוא להביע הכרת תודה להקב"ה ("שאינך כפוי טובה") על נתינת הארץ כו', הרי הסברא נותנת שכל מה שאפשר לכלול בסוג זה, חייב בביכורים.

ומה גם שבכ"מ נאמר הלשון "ראשית", ורק כאן נאמר "מראשית", ולכן, למרות המיעוט "מראשית ולא כל ראשית", מסתבר שיש להוסיף עד כמה שאפשר במיני הפירות שחייבים בביכורים.

ועפ"ז תתורץ קושיא בלשון הכתוב "מראשית כל פרי האדמה", דלכאורה הרי זה סתירה מיני ובי', שהרי בתחילה נאמר "מראשית", ולא כל ראשית, ואח"כ נאמר "כל פרי האדמה"? — ועכצ"ל, ש"כל פרי האדמה" שיכול להיות נכלל בסוג ד"מראשית", צריך להיות חייב בביכורים.

וזהו הכרחו של רש"י שהחייב דביכורים הוא בכל שבעת המינים

שנשתבחה בהם ארץ ישראל, כולל גם "זית שמן".

אלא, שכדי להביא ביכורים מן הזיתים, יש צורך בזיתים מובחרים

דוקא, שבהם ניכר שבחה של ארץ ישראל].

ולכן מפרש רש"י ש"זית שמן" שממנו מביאים ביכורים הוא זית

משובח — "זית אגורי ששמנו אגור בתוכו", וכפי ששינו במשנה²⁴ "אין

(24) ביכורים פ"א מ"ג.

(23) עקב שם, ד"ט.